

Tolkning av försäkringsavtal: Epidemibrottsförsäkrings omfattning – analys

Analys

Högsta domstolen 2023-07-11, mål nr [T 3101-22](#) "Epidemibrottsförsäkringen"

Ett försäkringsavtal är i grunden ett vanligt avtal som råkar handla om försäkring. I målet T 3101-22 – som har döpts till Epidemibrottsförsäkringen – tolkade Högsta domstolen (HD) betydelsen av ett villkor enligt vilket rätten till försäkringsersättning förutsatte att skadan hade vållats genom ett ingripande från myndighet. Jon Kihlman, advokat och doktor i handelsrätt, har analyserat domen för JP Infonet.

BAKGRUND OCH OMSTÄNDIGHETERNA I MÅLET

Under vintern 2020 drabbades Sverige och resten av världen av vad som då benämndes coronapandemin. Världen – och även Sverige – drabbades därtill avsevärt av olika myndighetsbeslut innebärande tämligen omfattande restriktioner.

Bland de svenska restriktionerna fanns Folkhälsomyndighetens föreskrift [HSLF-FS 2020:9](#) under tiden 25 mars–1 juli 2020 samt i tiden därefter myndighetens föreskrift [HSLF-FS 2020:37](#), vilken senare ändrades genom [HSLF-FS 2020:70](#) och [HSLF-FS 2020:91](#). Den förra föreskriften meddelades med stöd av [12 §](#) smittskyddsförordningen (2004:255), medan den senare i stället stöddes på [5 §](#) i den då nyligen tillkomna förordningen (2020:527) om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen. De senare regleringarna torde ha föranletts av att en särskild reglering om smittskyddsåtgärder på serveringsställen infördes den 1 juli 2020. Smittskyddsförordningen grundades således på smittskyddslagen ([2004:168](#)), medan förordningen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen såvitt nu är i fråga grundades på den numera upphävda lagen ([2020:526](#)) om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen, vilken trädde i kraft den 1 juli 2020.

I målet torde emellertid bara den förra föreskriften, som beslutades den 24 mars 2020, ha betydelse. Sturecompagniet beslutade nämligen i omedelbar anslutning därtill att stänga sin verksamhet den 25 mars 2020.

I 4 § HSLF-FS 2020:9 angavs att verksamhetsutövare inom bland annan restaurang- och barverksamheter skulle "säkerställa att det inte [förekom] trängsel eller långa köer i verksamhetens lokaler eller i anslutning till dessa lokaler", att besökare skulle "kunna hålla avstånd mellan varandra" samt att "stående servering vid barer" inte var tillåten. Kort sagt omöjliggjorde föreskrifterna bedrivande av nattklubsverksamhet, eller åtminstone av framgångsrik sådan.

Sturecompagniet hade avtalat med Gjensidige om en epidemibrottsförsäkring. Syftet med att teckna en sådan försäkring är rimligtvis att försäkra sig mot avbrott i verksamheten i händelse av en epidemi.

Av försäkringsavtalet framgick bland annat att ersättning lämnades för avbrott som uppkom på grund av myndighets ingripande med stöd av smittskyddslagen för att förhindra spridning av smittsam sjukdom bland människor samt att föreskrifter som meddelats i lag eller förordning eller av myndighet och vars iakttagande var ägnat att förebygga eller begränsa smittspridning skulle anses utgöra en del av försäkringsvillkoren. Den senare delen av regleringen innebar således att Sturecompagniet inte bara i förhållande till berörda myndigheter utan även till försäkringsbolaget blev skyldigt att efter den 25 mars 2020 bland annat inte servera drycker i baren. Utöver det särskilda omnämmandet av smittskyddslagen angavs i försäkringsvillkoren även ingripanden enligt livsmedelslagen ([2006:804](#)).

Folkhälsomyndighetens föreskrift HSLF-FS 2020:9 beslutades, som nämnts, med stöd av smittskyddslagen. Försäkringsvillkorets krav på anknytning till smittskyddslagen var således i och för sig uppfyllt.

PARTERNAS TALAN OCH FRÅGAN I MÅLET

Sturecompagniet yrkade att domstolarna skulle fastställa att Gjensidige var skyldigt att ersätta den skada som på grund av Föreskrift 2020:9 (och senare på grund av Föreskrift 2020:37) uppkom i Sturecompagniets försäkrade verksamhet. Gjensidige bestred Sturecompagniets yrkande. Parternas grunder kan sammanfattas i att föreskrifterna enligt Sturecompagniet var – och enligt Gjensidige inte var – sådana myndighetsingripanden som avsågs i försäkringsvillkoren.

HD angav således i domens punkt 8 att målet gällde "tolkning av villkor i en epidemibrottsförsäkring och närmare bestämt om det i villkoren använda uttrycket 'myndighets ingripande' ska anses innefatta generella myndighetsföreskrifter". Gjensidiges inställning var att sådana ingripanden måste vara riktade mot en enskild verksamhet, medan Sturecompagniet – naturligt nog – ansåg att villkoret omfattade även mer generella föreskrifter. Däremot synes i målet inte ha berörts särskilt betydelsen av att försäkringen – eller snarare den aktuella delen av försäkringen – rubricerades epidemibrottsförsäkring. Rubriceringen talar onekligen i sig för en tolkning i enlighet med Sturecompagniets uppfattning.

HD:S BEDÖMNING SAMT ANALYS AV DOMEN

Den centrala delen av HD:s domskäl finns i domens punkter 9–11, vilka föregås av rubriken "Tolkning av försäkringsvillkor". Det är emellertid inte mycket i den delen av domskälen som ens antyder att tolkningen av försäkringsavtal på något sätt skulle skilja sig från tolkningen av andra villkor, och i synnerhet inte från tolkningen av andra standardiserade villkor. Om man ersätter orden försäkringsvillkor och försäkringsvillkoren i punkt 9 med avtalsvillkor(en) – eller för den delen bara villkor(en) – och ordet försäkringsbolaget i punkt 11 med den som har utformat villkoret – skulle punkterna 9–11 kunna gälla vilket slags rättshandling som helst. Punkterna återges här in extenso:

"9. Vid tolkningen av ett försäkringsvillkor av standardkaraktär ska hänsyn tas till ett antal faktorer. Det centrala är ofta det omtvistade villkorets ordalydelse. När ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar kan ledning sökas i systematiken och de övriga försäkringsvillkoren. Också andra faktorer kan ha betydelse, exempelvis villkorets syfte, i den mån ett sådant går att utröna, och vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering. Vilken eller vilka tolkningsfaktorer som ska vara utslagsgivande får avgöras utifrån en helhetsbedömning i det enskilda fallet. (Se 'Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen' NJA 2018 s. 834 p. 10 och 11.)

10. Tolkningen ska utgå från villkorets ordalydelse i objektiv mening och från textens normala språkliga betydelse (se 'Bygglövet och särskoleplaceringen' NJA 2017 s. 237 p. 14).

11. Först om något resultat inte kan uppnås vid en prövning enligt de angivna kriterierna har man anledning att falla tillbaka på mera generella tolkningsprinciper (se 'Självriskan' NJA 2001 s. 750). Det saknas exempelvis normalt anledning att gå in på frågan om försäkringsbolaget hade kunnat formulera ett omtvistat villkor på ett tydligare sätt, när tillräcklig ledning för tolkningen kan hämtas från andra faktorer."

Inget i punkt 9 avviker från vad som har benämnts HD:s objektiva tolkningsmodell. Det enda anmärkningsvärda i den delen är möjligen att HD återknyter till modellen efter att i *Skadan på kulturbyggnaden* (T 448-22) – särskilt i punkt 25 – och i viss mån även i *Smyckets vikt* (T 3401-22) – se inte minst Dag Mattssons skiljaktiga mening, men även majoritetens punkt 18 – ha åtminstone uttryckt sig på ett annat sätt.

Tolkningen utgår således från ordalydelsen. Det är knappast ägnat att förvåna. Den ska prövas mot bakgrund av rättshandlingens övriga systematik, i första hand dess övriga villkor. Dessutom ska villkorets syfte beaktas, åtminstone om det alls går att utröna, liksom vad som sakligt sett framstår som en förnuftig och rimlig reglering. Ätminstone anknytningen till villkorets syfte är närmast ett verktyg för att försöka utröna vad parterna egentligen avsåg och är således i allmänhet snarare ett subjektivt kriterium än ett objektivt. Att man enligt punkt 10 vid bedömningen av ordalydelsen ska utgå från ordens "normala språkliga betydelse" är en självklarhet. Något annat skulle onekligen ha varit tämligen märkligt.

Det enda i den centrala delen av domskälen som måhända kan sägas vara anmärkningsvärt finns i den avslutande meningen i punkt 11. Även den uttrycker emellertid egentligen en självklarhet: oklarhetsregeln kan bara tillämpas om det villkor som är föremål för tolkningen är oklart. Och om man med hjälp av andra tolkningsverktyg har kommit fram till att villkoret inte (längre) är oklart, saknas naturligtvis utrymme för att tillämpa oklarhetsregeln! Samtidigt förutsätter emellertid all tolkning att tolkningsobjektet – i allmänhet villkoret – är oklart.

HD klargör emellertid i punkt 11 att oklarhetsregeln är ett slags "fas två-regel". Det är i och för sig rimligt eftersom det enligt den inte är fråga om tolkning i snävare bemärkelse, utan snarare om en handlingsdirigerande regel som ger den som utformar villkor incitament för att utföra sitt arbete ordentligt. Som sådan fyller den emellertid en inte oväsentlig funktion. Det finns därför möjligen anledning att beklaga att HD så tydligt markerar oklarhetsregelns underordnade funktion genom att särskilt nämna just den.

Vad är ett myndighetsingripande?

Sturecompagniets talan kan sägas ha grundats på att Folkhälsomyndighetens föreskrift HSLF-FS 2020:9 i sig utgjorde ett myndighetsingripande i försäkringsavtalets mening. HD hade följaktligen att bedöma om så var fallet.

I domens punkt 12 konstaterar HD inledningsvis att ordvalet "talar för att det ska vara fråga om ett individuellt beslut", men att uttrycket rent språkligt även kan omfatta generella myndighetsföreskrifter. Så är det rimligtvis alltid när fråga är om tolkning. Om bara en betydelse är språkligt möjlig behöver ett uttryck knappast tolkas, åtminstone inte i rent språkligt hänseende.

Efter att konstatera att uttryckets innebörd inte går att fastställa på en rent språklig grund övergår HD till en prövning mot bakgrund av hur de övriga avtalsvillkoren är utformade. I punkt 13 anger HD således särskilt att försäkringen enligt övriga villkor anges gälla "vid myndighets ingripande på försäkringsställe (gatuadress, kvartersnummer eller fastighetsbeteckning) som anges i försäkringsbrevet", att "föreskrift som meddelats i lag eller förordning eller av myndighet och vars iakttagande var ägnat att förebygga eller begränsa smittspridning skulle anses som intagen i försäkringsvillkoren" – vilket torde utesluta att sådana föreskrifter samtidigt skulle kunna utlösa ett försäkringsfall – samt att försäkringstagaren var skyldig att "genom handling utfärdad av vederbörlig myndighet styrka den tid som rörelsen enligt myndighetens beslut inte kunnat drivas". Samtliga angivna villkor talar enligt HD för att ett ingripande för att vara ersättningsgillt måste föranledas av ett beslut med den aktuella rörelsen som ett individualiserat objekt.

HD konstaterar därför i domens punkt 14 att uttrycket myndighets ingripande enligt det i målet aktuella försäkringsavtalet "inte omfattar generella föreskrifter av det slag som Folkhälsomyndigheten utfärdade". Eftersom tolkningen har baserats på avtalets övriga villkor, innebär det att uttrycket inte måste förstås på samma sätt vid tillämpning av andra avtal, vare sig de är försäkringsavtal eller har andra objekt. Om de kringliggande villkoren i ett annat avtal har en annan innebörd, skulle det kunna leda till att uttrycket myndighets ingripande i ett sådant avtal bedöms innefatta även generella föreskrifter, eller till och med bara omfatta sådana och utesluta ingripanden mot en i beslutet om ingripande individualiserad och särskilt angiven rörelse.

En fråga som inte synes ha berörts i rättsfallet är vilket slags ingripande som enligt smittskyddslagen skulle ha kunnat riktas mot Sturecompagniet utan att samtidigt även riktas mot övriga nattklubsverksamheter. Beträffande den andra lag som särskilt anges i försäkringsvillkoren – livsmedelslagen – vållar det knappast några problem. I den är det tydligt att olika slags ingripanden kan riktas mot en näringsverksamhet. Men de möjligheter till individualiserat ingripande som ges i smittskyddslagen synes alla vara riktade mot fysiska personer snarare än juridiska personers verksamhet, se särskilt [3 kap. 9](#) och [10 §§](#) smittskyddslagen. Att en av de två lagar som särskilt anges i avtalsvillkoren inte ger utrymme för individualiserat ingripande mot en enskild näringsverksamhet – eller i vart fall bara ger ett på sin höjd mycket begränsat sådant utrymme – talar naturligtvis i sig för att uttrycket myndighets ingripande såvitt avser smittskyddslagen borde ha bedömts inefatta generella föreskrifter.

Rättsfallet tillför som sagt inte mycket i förhållande till gammal kunskap: Att varje tolkningsoperation börjar med den språkliga utformningen är knappast någon nyhet. Inte heller är det någon nyhet att ett avtals övriga utformning många gånger är väsentliga tolkningsdata. Inte ens HD:s negativa inställning till oklarhetsregeln är någon nyhet. Den framgår, som HD anger i punkt 11, redan av rättsfallet Självrisken ([NJA 2001 s. 750](#)).

Det skulle däremot ha varit intressant om HD mot bakgrund av rubriceringen epidemibrottsförsäkring hade prövat betydelsen av Sturecompagniets syfte, liksom om domstolen hade prövat om tolkningen att ett ingripande måste vara individualiserat var förnuftig och rimlig mot bakgrund av att smittskyddslagen inte synes ge några egentliga möjligheter till något sådant ingripande. Men så blev det inte den här gången.

[Jon Kihlman](#)

Advokat och doktor i handelsrätt

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2023-08-07

Utgivare

JP Infonet

[Jon Kihlman](#) Advokat,
jur.dr

Författad av
